

Subjektivna percepcija razvoda roditelja kao odrednica privrženosti roditeljima i stavova prema razvodu

MATEA ŠOŠTARIĆ i ANTONIJA VRDOLJAK

Istraživanja razvoda braka dosad su se više bavila njegovim negativnim posljedicama i percepcijom procesa razvoda iz perspektive supružnika, zanemarujući važnost ispitivanja percepcije kvalitete razvoda iz perspektive djeteta razvedenih roditelja. Cilj ovog istraživanja bio je ispitati efekte djetetove percepcije stresnosti i burnosti razvoda te kvalitete odnosa roditelja nakon razvoda na razvoj privrženosti majci i ocu i stavove prema razvodu. U istraživanju korišten je *online* upitnik koji se sastojao od demografskih pitanja, pitanja o karakteristikama razvoda (stresnosti i burnosti razvoda te kvalitete odnosa roditelja nakon razvoda), Skale privrženosti majci i ocu te Skale stavova o razvodu. Pojedinci koji razvod roditelja procjenjuju stresnijim više su anksiozno privrženi ocu i imaju negativniji stav prema razvodu. Osobe koje razvod procjenjuju burnijim nesigurnije su privržene i majci i ocu te imaju negativniji stav prema razvodu. Pojedinci koji kvalitetu odnosa roditelja nakon razvoda procjenjuju nižom više su anksiozno privrženi majci te su više izbjegavajuće privrženi obama roditeljima. Nalazi ukazuju da posljedice razvoda mogu biti manje negativne ako dijete percipira razvod manje stresnim i burnim te ako se roditelji potrudu održati svoj odnos nakon razvoda kvalitetnim.

Ključne riječi: privrženost majci, privrženost ocu, stav prema razvodu, dječja percepcija razvoda

Uvod

Razvod je izrazito neugodno iskustvo koje većina ljudi vidi kao zadnju opciju za rješavanje problema u braku. Ipak, prema podacima Državnog zavoda za statistiku (2017) u 2015. u Hrvatskoj je na tisuću sklopljenih brakova razvedeno njih 303, dok je 2012. taj broj iznosio 278. Razvod se definira kao krajnji oblik bračne nestabilnosti jer je to dugotrajni proces koji karakterizira mnoštvo problema, frustracije i stresa (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Iako razvod može imati pozitivnih strana, on uzrokuje i negativne posljedice za cijelu obitelj, poput psihosocijalnih, ponašajnih i školskih poteškoće kod djece (Buljan Flander, Jelić Tuščić i Matešković, 2014). U ovom istraživanju proučavalo se i stavove prema razvodu, kao i privrženost roditeljima.

Stav je stabilan i relativno trajan način vrednovanja osobe, predmeta ili pojave (Colman, 2003). Stavovi prema razvodu nasljeđuju se (Bouchard i McGue, 2003), no ovisi i o osobnim iskustvima, poput razvoda roditelja (Amato, 2010). Djeca razvedenih roditelja većinom imaju pozitivnije stavove prema razvodu jer ga smatraju dobrim rješenjem bračnih problema (Amato, 1996).

Privrženost je emocionalna veza s osobama koje su pojedincu značajne, a određuje je želja za održavanjem bliskosti i uroda za vrijeme kontakta (Berk, 2008). Kvaliteta privrženosti prema roditeljima niža je kod djece razvedenih ako je odnos roditelja nakon razvoda loš (Fardale, Burton-Smith, Montgomery i Shute, 2003). Istraživanja koja su se bavila kvalitetom razvoda pristupala su mu iz perspektive roditelja, no rijetko djeteta. Stoga je cilj ovog istraživanja bio ispitati djetetov doživljaj stresnosti, burnosti razvoda i kvalitete odnosa roditelja nakon razvoda te razlike u privrženosti majci i ocu i stavovima prema razvodu ovisno o tim doživljajima.

Metoda i sudionici

Prikupljanje podataka obavljeno je putem *online* upitnika koji se sastojao od pet dijelova - demografskih pitanja, pitanja vezana uz karakteristike razvoda (stresnost i burnost razvoda te kvalitetu odnosa roditelja nakon razvoda), skala stavova prema razvodu i dvije

---

Matea Šoštarić, Sveučilište u Zagrebu,
Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju,
ORCID: 0000-0003-0393-053X.

Antonija Vrdoljak, Sveučilište u Zagrebu,
Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju,
ORCID: 0000-0002-0463-9501.

Rad je nagrađen Rektorovom nagradom ak. god. 2014/2015. i u originalu i cijelosti se nalazi na web adresi <https://apps.unizg.hr/rektorova-nagrada/javno/stari-radovi/2983/preuzmi>.

skale privrženosti: prema majci i prema ocu. Korelacije između pitanja za ispitivanje karakteristika razvoda nisu bile visoke tako da je zaključeno da ona ne mjere identične konstrukte te su analize rađene za svako od pitanja zasebno. Na svakom pitanju sudionici su podijeljeni u dvije kategorije prema medijanu. Pouzdanost skale privrženosti majci za dimenziju anksioznosti iznosi $\alpha=0.73$, ocu $\alpha=0.82$, a za dimenziju izbjegavanja majci $\alpha=0.92$, ocu $\alpha=0.90$. Pouzdanost skale stavova prema razvodu iznosi $\alpha=0.93$. Nakon izostavljanja nekih sudionika, u konačnu obradu podataka ušlo je 494 sudionika i to 75.9% žena i 24.1% muškaraca u dobi od 18 do 27 godina ($M=21.15$; $SD=2.004$). Svi su bili djeca razvedenih roditelja.

Rezultati

Kako bi se utvrdile razlike u privrženosti roditeljima i stavu prema razvodu s obzirom na procjene stresnosti i burnosti razvoda te ovisno o procjeni kvalitete roditeljskog odnosa nakon razvoda, provedena su tri t-testa za nezavisne uzorke. Sudionici koji su razvod svojih roditelja percipirali stresnijim pokazivali su statistički značajno više razine anksiozne privrženosti ocu te negativniji stav prema razvodu braka (Tablica 1). Procjena burnosti pokazala je povezanost sa svim mjerenim varijablama. Osobe koje su razvod braka roditelja percipirale burnijim izvijestile su o višim razinama anksiozne privrženosti ocu i majci, višoj izbjegavajućoj privrženosti ocu te su imale negativniji stav prema razvodu (Tablica 2). Sudionici koji su kvalitetu odnosa roditelja nakon razvoda percipirali nižom, imali su više rezultate na dimenzijama anksiozne privrženosti majci i ocu te izbjegavajuće privrženosti ocu (Tablica 3).

Tablica 1. Prikaz deskriptivnih vrijednosti za skale privrženosti i stavova prema razvodu s obzirom na procjenu stresnosti razvoda ($N=494$)

	Manje stresan razvod			Stresniji razvod			t
	N	M	SD	N	M	SD	
Anksiozna privrženost majci	275	17.82	8.014	219	19.12	7.861	-1.81
Izbjegavajuća privrženost majci	275	26.35	14.409	219	26.75	14.166	-0.32
Anksiozna privrženost ocu	275	18.28	9.815	219	21.33	10.447	3.33**
Izbjegavajuća privrženost ocu	275	38.92	13.579	219	36.79	14.158	1.70
Stav prema razvodu	275	101.71	14.163	219	91.30	15.964	7.67**

Legenda:

N – broj sudionika u skupini

M – aritmetička sredina rezultata na skali

SD – standardna devijacija rezultata na skala

t – vrijednost t-testa

** T-test je značajan uz rizik od 1%

Tablica 2. Prikaz deskriptivnih vrijednosti za skale privrženosti i stavova prema razvodu s obzirom na procjenu burnosti razvoda ($N=494$)

	Manje buran razvod			Burniji razvod			t
	N	M	SD	N	M	SD	
Anksiozna privrženost majci	268	17.47	7.841	226	19.50	8.389	-2.83**
Izbjegavajuća privrženost majci	268	25.15	13.750	226	28.15	14.767	-2.34**
Anksiozna privrženost ocu	268	18.68	9.661	226	20.77	10.721	-2.28**
Izbjegavajuća privrženost ocu	268	36.06	13.844	226	40.25	13.561	-3.39**
Stav prema razvodu	268	99.10	15.204	226	94.71	16.283	3.096**

Legenda:

N – broj sudionika u skupini

M – aritmetička sredina rezultata na skali

SD – standardna devijacija rezultata na skala

t – vrijednost t-testa

** T-test je značajan uz rizik od 1%

Tablica 3. Prikaz deskriptivnih vrijednosti za skale privrženosti i stavova prema razvodu s obzirom na procjenu kvalitete odnosa roditelja nakon razvoda (N=494)

	Lošiji odnos			Bolji odnos			t
	N	M	SD	N	M	SD	
Anksiozna privrženost majci	254	19.31	7.987	240	17.43	7.843	2.64**
Izbjegavajuća privrženost majci	254	28.16	14.671	240	24.80	13.692	2.63**
Anksiozna privrženost ocu	254	20.23	10.587	240	19.00	9.762	1.34
Izbjegavajuća privrženost ocu	254	41.15	13.772	240	34.62	13.225	5.38**
Stav prema razvodu	254	95.82	16.821	240	98.44	14.652	-1.84

Legenda:

N – broj sudionika u skupini

M – aritmetička sredina rezultata na skali

SD – standardna devijacija rezultata na skala

t – vrijednost t-testa

** T-test je značajan uz rizik od 1%

Rasprava

Rezultati ovoga istraživanja govore o povezanosti percipiranog stresa koji je doživljen tijekom razvoda roditelja s anksioznom privrženosti ocu. Dobiveni se nalazi mogu povezati s činjenicom da je 86.6% uzorka nakon razvoda braka roditelja živjelo s majkom te da su očevi češće nakon razvoda ulazili u nove brakove. Zbog toga bi se odnos s ocem mogao smatrati ugroženijim od odnosa s majkom, a moguće je da u situaciji visokog pretrpljenog stresa to dovodi do veće anksioznosti i straha od gubitka oca.

Percipirana viša burnost razvoda povezana je s nesigurnim obrascima privrženosti i prema majci i prema ocu. Buran razvod predstavlja veliki negativni životni događaj, koji je mogao utjecati na ranije formirane obrasce privrženosti te ih učiniti nesigurnijima. Također, burnost je pokazala povezanost s većim brojem proučavanih dimenzija nego stresnost, što govori o različitom shvaćanju ovih dvaju konstrukata. Moguće je da je doživljaju burnosti zapravo bolje opisao sam proces razvoda, dok su na doživljaj stresnosti mogle utjecati i druge životne okolnosti u tom periodu života.

Više razine izbjegavajuće privrženosti prema majci i ocu kod osoba koje međuodnos roditelja nakon razvoda procjenjuju lošijim mogu se povezati sa željom djeteta da se udalji od takve napete obiteljske situacije. Također, ove osobe pokazuju višu razinu anksiozne privrženosti prema majci, ali ne i prema ocu. Kako je većina sudionika živjela s majkom, moguće je da djeca zapravo imaju manje kontakta s ocem kada su roditelji u lošem

odnosu. Majka bi im stoga mogla postati važnija, što bi povećalo zabrinutost da će je izgubiti. Osim toga, moguće je da roditelji imaju određene karakteristike koje ujedno pridonose većem strahu od gubitka majke i lošijem odnosu roditelja.

Kada je riječ o stavu prema razvodu, osobe koje su razvod roditelja percipirale manje stresnim i burnim imale su pozitivniji stav. Ovakvi su rezultati u skladu s Amatovim (1996) tumačenjem da djeca razvedenih na razvod gledaju kao na dobro rješenje obiteljskih problema, a može se pretpostaviti kako je takav doživljaj izraženiji ako je razvod bio manje stresan i buran. Kvaliteta odnosa roditelja nakon razvoda nije povezana sa stavom prema razvodu, čemu u prilog ide i nalaz da je stav prema razvodu u većoj mjeri određen iskustvima tijekom, nego nakon razvoda (Cui, Fincham i Durtschi, 2010).

Zaključak

Ovo istraživanje naglašava važnost razlika u doživljajima roditeljskog razvoda braka. Osobe koje razvod procjenjuju stresnijim ujedno su i više na dimenziji anksiozne privrženosti ocu, dok one koji razvod roditelja procjenjuju burnijim imaju nesigurnije obrasce privrženosti prema oba roditelja. Procjena roditeljskog odnosa nakon razvoda manje kvalitetnim povezana je pak s većim izbjegavanjem oba roditelja te s višom anksioznošću u odnosu s majkom. Pojedinci koji razvod svojih roditelja procjenjuju stresnijim i burnijim također imaju i negativniji stav prema razvodu.

Literatura

- Amato, P. R. (2010). Research on divorce: Continuing trends and new developments. *Journal of Marriage and Family*, 72, 650-666.
- Amato, P.R. (1996). Explaining the intergenerational transmission of divorce. *Journal of Marriage and the Family*, 58, 628-640.
- Berk, L.E. (2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Bouchard, T.J. i McGue, M. (2003). Genetic and enviromental influences on human psychological differences. *Journal of Neurobiology*, 54(1), 4-45.
- Buljan Flander, G., Jelić Tuščić, S. i Matešković, D. (2014). Visokokonfliktni razvodi: djeca u središtu sukoba. U: Brajša-Žganec, A., Lopižić, J. i Penezić, Z. (Ur.), *Psihološki aspekti suvremene obitelji, braka i partnerstva* (str. 375-394). Jastrebarsko: Naklada Slap i Hrvatsko psihološko društvo.
- Colman, A. M. (2003). *A Dictionary of Psychology*. Oxford: Oxford University Press.
- Cui, M., Fincham, F.D. i Durtschi, J.A. (2010). The effect of parental divorce on young adults' romantic relationship dissolution: What makes a difference? *Personal Relationships*, 18(3), 410-426.
- Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
- Farndale, F., Burton-Smith, R., Montgomery, I., i Shute, R. (2003). Anxiety in adolescents: The contribution of parental divorce, parental conflict and quality of attachment to parents and peers. *Australian Journal of Psychology*, 55, 226.
- Grupa autora (2017). *Žene i muškarci u Hrvatskoj 2017*. Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. <http://www.dzs.hr/>

Abstract

Most of the research in the field of marital divorce has focused on its negative effects and parental perception of divorce, neglecting the role of a child's perception of divorce. The goal of this research was manifold: to examine the ramifications of the child's perception of stress created by divorce, how the quality and the turbulence of the parents' relationship after the divorce influenced the child's attachment to both mother and father, and to examine the child's general attitude towards divorce. Research was conducted using an online questionnaire consisting of demographic questions, questions on characteristics of divorce, Experiences in Close Relationship Scale for relationships with both mother and father and an Attitudes toward Divorce Scale. People who perceive the divorce of their parents to be more stressful are more anxiously attached to their father and their attitude towards divorce is more negative. Those who perceive divorce to be more turbulent are more insecurely attached to both of their parents, and their attitude towards divorce is more negative. People who perceive the quality of their parents' relationship after divorce to be lower are more anxiously attached to their mother and more avoidant towards both their mother and their father. These findings indicate that reducing stressfulness and turbulence of the process and maintaining a positive relationship between the ex-spouses can make the effects of divorce on children less negative.

Keywords: attachment to mother, attachment to father, attitude towards divorce, child's perception of parental divorce